

УДК 378.016:[373.2:376]
DOI: 10.31652/2412-1142-2021-60-440-450

Шевченко Людмила Станіславівна

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID: 0000-0003-4991-4949
l.shevchenko@vspu.edu.ua

Сорочан Марина Петрівна

аспірантка кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID: 0000-0001-6590-3583
M.Sorochan@vspu.edu.ua

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Анотація. У статті проаналізовано особливості підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти, зроблено висновок, що педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до інклюзивного навчання у педагогічних закладах вищої освіти забезпечуються під час: формування інклюзивної компетентності майбутніх вихователів; наскрізного застосування інноваційних технологій у процесі викладання дисциплін професійної та практичної підготовки; розроблення та впровадження тренінгової програми «Формування готовності до організації навчання дітей із особливими освітніми потребами».

Сформульовано визначення інклюзивної компетентності, яку ми трактуємо як інтегративну суб'єктно особистісну характеристику, що характеризує здатність вихователів здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання гарантуючи рівні можливості для кожної дитини в одержанні дошкільної освіти, визначаючи освітні потреби дітей з особливими освітніми потребами і проектуючи інклюзивне освітнє середовище для їхнього онтогенезу і проліферації.

Обґрунтовано, що важливими складовими педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання в поєднанні з відповідним чином сформованим освітнім середовищем педагогічного закладу вищої освіти є: цілеспрямоване проектування освітнього процесу на основі моделі підготовки майбутніх вихователів до інклюзивного навчання, що включає в якості основних структурних блоків цільовий, змістовно-процесуальний і діагностичний, а в якості значущих компонентів готовності – мотиваційно-ціннісний, діяльнісний та рефлексивно-оціночний; сприйнятливості до мінливих вимог стейкхолдерів до складових професійної компетентності випускників при безумовному виконанні вимог освітніх стандартів; орієнтація на ідеї і положення особистісно-орієнтованого, системного, інтегративного підходів, які складають основу компетентнісного підходу.

Ключові слова: педагогічні умови, майбутні вихователі, інклюзивне навчання, інноваційні технології.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Концептуальними основами Інчхонської декларації «Освіта 2030: Забезпечення загальної інклюзивної і справедливої якісної освіти та навчання впродовж життя» (2015); Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (2017); «Концепції розвитку інклюзивного навчання» (2010); Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011) та «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» (2019) передбачається підготовка у закладах вищої освіти (ЗВО) фахівців усіх рівнів та ланок управління з творчим мисленням, здатних до гармонійного розвитку особистості

вихованців, їхнього фізичного і психічного здоров'я, формування ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самих себе та механізмів соціальної адаптації й творчого втілення в умовах інклюзивного середовища, в якому всі мають можливість висловити свою думку, бути почутим та брати участь у його життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині предметом значної кількості науково педагогічних досліджень є педагогічні умови здійснення освітнього процесу, проте в сучасних дослідженнях є певні розбіжності в тлумаченні дефініції «педагогічна умова». С. Гончаренко це поняття визначає в контексті взаємовідносин та взаємозв'язків організованого освітнього процесу як такі «що дають можливість учителям плідно викладати, керувати навчальним процесом, а учням – успішно навчатися» [1, с. 225]; О. Пожидаєва характеризує їх як «детермінанти, що забезпечують процес формування знань, умінь і навичок» [2, с. 135]; А. Панібратська в своїх дослідженнях зазначає, що це «сукупність організаційних форм, методів, прийомів, засобів координації навчального і виховного впливу на учнів для мотивації та стимулу ефективного саморозвитку професійно-важливих особистісних здібностей та якостей, базових компетентностей і, як наслідок – цілісного становлення їхньої особистості» [3]. Іншої думки дотримується В. Іщенко зазначаючи, що це складники освітнього процесу які «в сукупності забезпечують його існування, функціонування та розвиток. Їх відбір залежить від структури процесу, що реалізується; структури особистісної характеристики, на яку здійснюється вплив із метою її перетворення; мети відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів, прийомів та організаційних форм навчання; принципів вирішення протиріч у навчанні» [4].

Характеризуючи підготовку майбутніх учителів О. Пехота, В. Будак, А. Старева визначають педагогічні умови як систему, «складовими якої є певні норми, методи, умови, ситуації, що об'єктивно склалися та є необхідними для досягнення певної педагогічної мети» [5, с. 183].

На відміну від попередніх поглядів Л. Шевченко вважає, що це взаємопов'язана «сукупність (комплекс) заходів (об'єктивних можливостей) освітнього процесу, внутрішніх (потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, ставлення особистості до себе та інших (рефлексивна позиція, способи діяльності) та зовнішніх (зміст, форми, методи, засоби і технології навчання і виховання), що забезпечують високу результативність досягнення мети. При цьому зовнішні характеристики об'єкту (освітнього процесу) взаємодіють із внутрішнім світом суб'єктів (студентів і викладачів)» [6, с. 290].

У контексті наших наукових розвідок важливою є думка А. Чередник, про те, що педагогічні умови підготовки майбутніх учителів-реабілітологів до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів це «сукупність змісту, форм і методів навчання студентів, що забезпечують їх підготовку до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів» [7].

З проведеного аналізу літератури можемо зробити висновок, що загальною рисою усіх визначень терміну «педагогічні умови» є їхня спрямованість на вдосконалення освітнього процесу з метою вирішення визначених дидактичних завдань підвищення рівня ефективності професійної підготовки.

Розглядаючи у межах визначених підходів підготовку майбутніх вихователів до інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти (ЗДО), погоджуємося із Ю. Бабанським, який вважає, що ефективність освітнього процесу залежить від умов, у яких він зреалізовується та характеризує «педагогічні умови як чинники (обставини), від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи» [8, с. 115].

Отже, педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання у ЗДО визначаємо, як сукупність взаємопов'язаних необхідних (без реалізації яких визначена педагогічна мета – готовність майбутніх вихователів до інклюзивного навчання в ЗДО не буде досягнута) і достатніх (що обумовлюють професійну підготовку майбутніх вихователів до педагогічної діяльності) чинників, що забезпечують

організацію, регулювання, взаємодію об'єктів, суб'єктів і явищ освітнього середовища педагогічного ЗВО задля ефективної реалізації поставленої мети, у нашому дослідженні – сформованій готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання у ЗДО.

Метою статті є визначення та обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до інклюзивного навчання в ЗДО.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Українськими та закордонними дослідниками виділено значну кількість педагогічних умов вдосконалення процесу професійної підготовки педагогів до роботи із дітьми з особливими освітніми потребами (ООП) (А. Гартнер, В. Гладуш, Е. Данілавічюте, І. Демченко, Дж. Деспелер, Р. Джордж, Н. Енестейшен, А. Колупаєва, Л. Коваль, С. Кульбіда, С. Литовченко, О. Мартинчук, Л. Савчук, Т. Скрипник, О. Таранченко, О. Федоренко, А. Шевцов та ін.); та підготовки майбутніх вихователів ЗДО (Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Голота, Т. Жаровцева, Л. Завгородня, Л. Зданевич, Е. Карпова, І. Княжева, Ю. Косенко, І. Луценко, М. Машовець, Н. Мельник, В. Нестеренко, Т. Поніманська, І. Рогальська-Яблонська, Т. Степанова, Н. Трофаїла та ін.).

Проведене вивчення літератури дозволило нам дійти висновку, що з метою підвищення рівня готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності, відповідно до сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти, повинна бути реалізована низка педагогічних умов, а саме:

– концептуальні умови (особистісна орієнтація освітнього процесу; створення в ЗВО розвивального освітнього середовища з метою моделювання майбутньої професійної діяльності, використання компетентнісної моделі стандарту кваліфікацій для визначення цілей і результатів підготовки, її змісту і умов реалізації); модифікація навчальних планів, програм і силабусів, методів, форм навчання та виховання відповідно до особливостей роботи з дітьми з ООП);

– змістові умови (орієнтація на формування готовності до професійної діяльності, формування інклюзивної компетентності, рефлексивних умінь, інтересу до роботи з дітьми з ООП, мотиваційної готовності до роботи в інклюзивному освітньому середовищі (ІОС); цілеспрямоване і систематичне включення у зміст й методику організації освітнього процесу особливостей інклюзивного навчання, розроблення та впровадження індивідуальної корекційно-компенсаторної програми навчання і розвитку кожної дитини з урахуванням нозологій; забезпечення єдності теоретичної і практичної підготовки майбутніх вихователів до роботи в ІОС);

– організаційно-технологічні умови (використання педагогічних технологій моделювання професійної діяльності в освітньому процесі, включаючи заняття, що імітують професійну діяльність майбутніх фахівців, які потребують вирішення реальних практичних завдань, що сприяють розвитку професійних компетенцій і здатності адаптації до зміни професійних функцій; пошуково-дослідницьку спрямованість освітнього процесу, орієнтовану на розвиток здатності до пошуку і використання необхідної інформації і її адекватної інтерпретації до конкретних умов професійної діяльності; використання комплексних індивідуальних завдань під час організації практичної підготовки студентів, які передбачають поглиблене вивчення окремих питань, що стосуються професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання; удосконалення організаційного й науково-методичного забезпечення, орієнтація на засади особистісно діяльнісного, діалогічного, синектичного, синергетичного, інтегративного, акмеологічного, культурологічного та антропософійного підходів, посилення соціально-особистісної та інклюзивної спрямованості змісту дисциплін циклу професійної та практичної підготовки через вивчення особливостей роботи в ІОС та ін.; оволодіння майбутніми вихователями прийомами самоуправління та рефлексивного аналізу особливостей роботи з дітьми з ООП);

– організаційно-методичні умови (розробка навчально-програмної документації, що передбачає використання: залікових одиниць для вираження трудомісткості освітніх програм; сучасні підходи до планування і реалізації навчального навантаження студентів);

– супутні умови (готовність педагогічного складу сприймати інновації у процесі підготовки студентів за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» і виховувати у майбутніх вихователів необхідні для ЗДО професійні, морально-етичні та моральні якості; високий рівень готовності викладачів ЗВО до роботи в ІОС).

Урахування всіх чинників потребує більш детального аналізу визначення педагогічних умов підготовки до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання у ЗДО. Перш за все – теоретичного аналізу літератури з метою опрацювання наукових розвідок, вивчення педагогічного досвіду та проблем із якими стикаються як викладачі педагогічних ЗВО так і вихователі під час здійснення інклюзивного навчання в ЗДО.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Підготовка висококваліфікованих фахівців для інклюзивного навчання є однією з умов реалізації Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» (2019). Нині рішення цього питання виявляється найменш забезпеченим як організаційно, так і методично. Уже на перших етапах впровадження інклюзивного навчання у вихователів виник страх перед невідомістю, професійна невпевненість, небажання змінюватися, психологічна неготовність до роботи з дітьми з ООП. Для оцінювання якості організації інклюзивного навчання в ЗДО необхідне розроблення комплексної програми моніторингу показників динаміки процесу організації діяльності інклюзивних груп, одним із показників якої є готовність майбутніх вихователів до інклюзивного навчання.

Проведене на базі Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського дослідження на основі аналізу освітньо-професійних програм, навчальних планів і силабусів, спостереження за діяльністю викладачів, а також діагностики самооцінювання вихователями готовності до інклюзивного навчання вихователів ЗДО показало, що підготовка майбутніх вихователів до інклюзивного навчання в ЗДО має такі характерні чинники:

1. Формування цілей професійної підготовки ґрунтується на Стандарті вищої освіти України підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти – бакалавра – з галузі знань 01 «Освіта» спеціальності 012 «Дошкільна освіта» [9] на основі компетентнісного підходу та передбачає створення робочої групи на чолі гаранта освітньої програми, членів робочої групи із залученням стейкхолдерів та здобувачів вищої освіти.

2. Процес навчання повинен будуватися на принципі інтегративності; необхідно проектувати міждисциплінарні зв'язки і наступність одержаних студентами знань і основних етапів досягнення мети (сформованої готовності майбутніх вихователів до інклюзивного навчання).

3. Добір змісту навчання має здійснюватися відповідно до дидактичних властивостей і особливостей інклюзивного навчання, підготовка завдань повинна носити диференційований характер (в залежності від індивідуальних здібностей і можливостей студентів).

4. Завдання для курсового і дипломного проектування, педагогічної практики повинні містити питання конструювання корекційно-освітнього процесу із урахуванням особливих освітніх потреб дітей з ООП.

5. Використання в освітньому процесі інноваційних технологій, що сприяють розвитку інклюзивної компетентності, критичного і творчого мислення студентів.

6. Прогнозування можливого впливу розроблених педагогічних умов і моделі на характер мислення і поведінку учасників освітнього процесу.

Вивчення результатів констатувального етапу дозволило нам дійти висновку про недостатній рівень мотивації та готовності до інклюзивного навчання майбутніх вихователів.

Аналіз результатів показав, що в педагогічних ЗВО не створено достатніх умов для реалізації потенційних можливостей студентів стосовно формування їхньої готовності до інклюзивного навчання в ЗДО. Узагальнення теоретичних і емпіричних даних показало, що підвищення рівня готовності до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання у ЗДО може бути забезпечене шляхом розроблення і реалізації педагогічних умов, що є складовими методики формування готовності майбутніх вихователів до інклюзивного навчання.

Вивчення наукових розвідок та аналіз результатів констатувального етапу експерименту дозволили нам дійти висновку, що педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до інклюзивного навчання у ЗДО у педагогічних ЗВО забезпечуються під час:

- формування інклюзивної компетентності майбутніх вихователів;
- наскрізного застосування викладачами ЗВО інноваційних технологій у процесі викладання дисциплін професійної та практичної підготовки;
- розроблення та впровадження тренінгової програми «Формування готовності до організації навчання дітей із особливими освітніми потребами».

Проаналізуємо особливості реалізації виокремлених педагогічних умов більш детально.
Формування інклюзивної компетентності майбутніх вихователів.

Вагомою в контексті нашого дослідження є думка Г. Косаревої, яка зазначає, що інтеграція та інклюзія в ЗДО значною мірою залежить від кваліфікації кадрів, а це, в свою чергу, потребує внесення змін у процес підготовки майбутніх вихователів. Погоджуємося, що при цьому «особливого значення набуває проблема формування інклюзивної компетентності майбутніх вихователів, без якої перебування дитини в загальноосвітньому навчальному закладі набуває стихійності, формальності, яка не лише не приносить користі, а й є шкідливою для дитини, оскільки без одержання відповідної корекційної допомоги психофізичний розвиток дитини лише ускладнюється» (Г. Косарева [10, с. 331]).

Дослідження дефініції «інклюзивна компетентність» у працях І. Бондар, Ю. Бойчук, Г. Косаревої, С. Максимюк, Т. П'ятакової, Т. Соловей, І. Хафізулліної, М. Чайковського та ін. засвідчує наявність різних наукових підходів до його формулювання, що унеможливорює статистику структури цього багатогранного явища.

Так, Т. Бондар трактує це поняття як «рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання» [12]. Схожої думки дотримуються Т. Соловей, М. Чайковський, які визначають інклюзивну компетентність як «необхідний обсяг знань та вмінь, утілених у здатності виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби молоді, яка має вади здоров'я, та інтегрувати їх у середовище загальноосвітнього закладу, створюючи умови для розвитку й саморозвитку» [13, с. 221].

На відміну від попередніх поглядів, низка авторів тлумачать інклюзивну компетентність як інтегративно-особистісне утворення, що обумовлює здатність здійснювати освітні і професійні функції.

На професійних функціях акцентує увагу О. Колісник, зазначаючи що це «інтегративно-особистісне утворення, що обумовлює здатність здійснювати професійні функції в процесі спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами та їх однолітків, які розвиваються в межах норми, при цьому враховуючи різні освітні потреби учнів, забезпечуючи включення їх в загальноосвітнє середовище, створюючи умови для їх розвитку й саморозвитку, повноцінної соціалізації, маючи при цьому на увазі, що у якості складових інклюзивної компетентності розглядаються мотиваційна, когнітивна, операційна та рефлексивна складові» [14, с. 90].

Т. П'ятакова також розглядає інклюзивну компетентність у контексті професійної діяльності визначаючи, що це «інтегративне особистісне утворення, що зумовлює здатність здійснювати професійні функції у процесі інклюзивного навчання, враховуючи різноманітні освітні потреби учнів і забезпечуючи, по-перше, включення дитини з обмеженими можливостями в середовище загальноосвітнього закладу і, по-друге, створення умов для її розвитку й саморозвитку».

Схожої думки дотримується Г. Косарєва вважаючи, що це «інтегративне особистісне утворення майбутніх вихователів, яке обумовлює здатність здійснювати професійно-педагогічні функції в процесі інклюзивного навчання, враховуючи різні освітні потреби дітей і забезпечує включення дитини з особливими освітніми проблемами в середовище загальноосвітнього закладу та створення умов для її розвитку і саморозвитку» [10, с. 331]. Проте на відміну від попередніх поглядів, авторка виокремлює здатність здійснювати професійно-педагогічні функції майбутніми вихователями.

М. Чайковський у своїх дослідженнях підкреслює освітні функції інклюзивної компетентності, вчений вважає, що це «інтегративне особистісне утворення, що обумовлює здатність здійснювати освітні функції в процесі інклюзивного навчання, враховуючи освітні потреби студентів з особливими потребами, забезпечувати їхню соціально-педагогічну адаптацію у навчально-виховному середовищі, створювати всі умови для їхнього повноцінного розвитку та саморозвитку» [15, с. 191].

На відміну від попередніх поглядів І. Хафізулліна акцентує увагу на здатності педагогічних працівників «виконувати професійні функції у процесі інклюзивної освіти, враховуючи різні освітні потреби дітей, що дозволяє забезпечуючи включення дитини з обмеженими можливостями здоров'я до середовища освітньої організації й створює умови для їхнього розвитку й саморозвитку» [16, с. 87].

Інклюзивна компетентність майбутніх вихователів відноситься до спеціальних (фахових, предметних) компетентностей. Вважаємо, що *інклюзивна компетентність* – це *інтегративна суб'єктно особистісна характеристика, що характеризує здатність вихователів здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання гарантуючи рівні можливості для кожної дитини в одержанні дошкільної освіти, визначаючи освітні потреби дітей з ООП і проектуючи ІОС для їхнього онтогенезу і проліферації*.

Виходячи з вищезазначеного, наразі актуальною і своєчасною є проблема формування та діагностики рівня інклюзивної компетентності майбутніх вихователів, результати якої дадуть змогу розкрити перспективи для розроблення відповідних ефективних заходів щодо підвищення якості їх професійної підготовки до роботи в умовах інклюзивної освіти.

Вважаємо, що основними компонентами інклюзивної компетентності вихователів, що реалізують інклюзивне навчання є: знання теоретичних і практичних засад педагогіки, вікових та індивідуальних психологічних і фізіологічних особливостей дітей, в тому числі і дітей з ООП, методів діагностики, що дозволяють визначати унікальні потреби, сильні сторони і потенційні можливості кожної дитини в групі; навички та вміння в створенні безпечного, розвиваючого середовища; навички та вміння особистісно орієнтованої взаємодії з дітьми; навички організації спільної діяльності і спілкування дітей; володіння варіативними освітніми заходами і технологіями, навички та вміння взаємодії з батьками; навички та вміння командної взаємодії.

В нашому дослідженні для формування інклюзивної компетентності пропонується андрагогічний цикл (безперервного професійного розвитку), який забезпечить формування і розвиток у майбутніх вихователів інклюзивної компетентності на високому рівні, що забезпечить їхню готовність до здійснення інклюзивного навчання в ЗДО.

Наскрізне застосування викладачами ЗВО інноваційних технологій у процесі викладання дисциплін професійної та практичної підготовки.

Сучасний освітній процес полягає не тільки в тому, щоб дати знання, сформувати професійні вміння та навички майбутніх фахівців, розвивати в них мислення, а й навчити їх формам, методам і засобам самостійного здобуття знань, чому сприяють інноваційні технології навчання, прищеплення навичок науково-дослідницької діяльності.

Майбутні вихователі більшою мірою будуть підготовленими до інклюзивного навчання, якщо опануватимуть особливостями роботи в ІОС під час навчання у ЗВО. Вважаємо, що пізнавальна діяльність студентів повинна бути адекватною майбутній професійній діяльності, тобто повинна відтворювати особливості тієї професійної діяльності, до якої фахівець

готується, що спонукає до необхідності використання в освітньому процесі таких інноваційних технологій навчання, які імітують майбутню професійну діяльність.

У нашому дослідженні застосування інноваційних технологій створює ситуацію розв'язання конкретних задач у ІОС, і ставить студентів у визначену професійну роль, дозволяє їм самостійно і творчо застосовувати набуті знання, приймати обґрунтовані рішення, уміти брати на себе відповідальність за їх виконання та наслідки.

Важливою тенденцією інноваційних дидактичних пошуків, за словами І. Зязюна, є «поєднання різних видів надпредметної навчальної діяльності не лише в процесуальних виявах, як способів вибудови учіння, але й в змістовному, тобто як об'єкти засвоєння, опанування (від дослідницького учіння – до учіння досліджень, від учіння через дискусію – до учіння дискусії тощо)» [17, с. 5].

Формування готовності майбутніх вихователів до інклюзивного навчання повинно відбуватися в умовах організованого освітнього процесу, за рахунок переосмислення технології проведення усіх видів занять та систематичного застосування інноваційних технологій. Професійна підготовка майбутніх вихователів стає більш реальною і цілеспрямованою, коли застосовуються не репродуктивні, а інноваційні технології (техностратегія, моделювання педагогічних ситуацій, технологія фокус-групової роботи, технологія контекстного навчання, технологія розвитку критичного мислення, технологія проектування індивідуального корекційно освітнього маршруту, технологія групової роботи, кейс-коучінг, технології інтегрованого навчання, розроблення портфоліо педагога закладу дошкільної освіти із застосуванням цифрових технологій, онлайн обмін досвідом, дидактико-технологічний стайлінг, персональний сайт), основою для яких слугує моделювання навчально-професійних ситуацій професійної діяльності в ІОС, їхнє обговорення, аналіз та оцінювання, проведення семінарів, майстер класів, дискусій, мозкових штурмів тощо, що дозволяє здобувачам вищої освіти засвоїти предметні та соціальні аспекти інклюзивного навчання, ту систему відносин і проблем, які характерні для інклюзивного освітнього середовища ЗДО.

Розроблення та впровадження тренінгової програми «Формування готовності до організації навчання дітей із особливими освітніми потребами».

Специфіка роботи вихователя в умовах ІОС полягає у вирішенні навчальних, виховних, корекційних завдань; розробленні індивідуальної корекційно-компенсаторної програми навчання та виховання кожної дитини з урахуванням нозологій; орієнтації на пізнавальні можливості кожної дитини; створенні умов для адаптації дітей з ООП та набуття ними важливих соціальних навичок, а це висуває і відповідні вимоги до структури й організації освітнього середовища ЗВО, методів, форм і технологій навчання.

Сутність формування готовності майбутніх вихователів до інклюзивного навчання полягає в оволодінні методами вирішення квазіпрофесійних завдань при активному використанні інноваційних технологій. Необхідно навчити студентів застосовувати одержані знання, а також знаходити і творчо використовувати інформацію для прийняття компетентних рішень у майбутній професійній діяльності. З цією метою нами розроблено тренінгову програму «Формування готовності до організації навчання дітей із особливими освітніми потребами».

Проходження програми сприятиме підготовці майбутніх вихователів до усвідомлення глибинного змісту і сутності інклюзивного навчання, дозволить ознайомитися із перевагами інклюзивного навчання, допоможе їм підготуватися до роботи з дітьми з ООП.

Серед основних завдань курсу виокремимо такі:

- ознайомлення студентів із правовим забезпеченням інклюзивного супроводу дітей з ООП;
- стимулювання творчої та соціальної активності, ініціативності майбутніх вихователів;
- ознайомлення студентів із поведінковою терапією; особливостями моделі раннього втручання; з ефективними способами взаємодії з дітьми з емоційно-вольової порушеннями;
- розроблення та впровадження нетрадиційних технік та прийомів під час роботи з дітьми з ООП;

- формування навичок надання необхідної допомоги, консультативної підтримки щодо проблем, пов'язаних із навчанням і вихованням дітей в ІОС ЗДО;
- розвиток мотивації до організації просвітницької роботи із батьками дітей із ООП.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Важливими складовими педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання у ЗДО в поєднанні з відповідним чином сформованим освітнім середовищем педагогічного ЗВО є:

1) цілеспрямоване проектування освітнього процесу на основі моделі підготовки майбутніх вихователів до інклюзивного навчання у ЗДО, що включає в якості основних структурних блоків цільовий, змістовно-процесуальний і діагностичний, а в якості значущих компонентів готовності – мотиваційно-ціннісний, діяльнісний та рефлексивно-оціночний;

2) сприйнятливність до мінливих вимог стейкхолдерів до складових професійної компетентності випускників при безумовному виконанні вимог освітніх стандартів;

3) орієнтація на ідеї і положення особистісно-орієнтованого, системного, інтегративного підходів, які складають основу компетентнісного підходу і для яких характерні:

–визнання самостійності, унікальності, індивідуальності кожного учасника освітнього процесу, з чітко вираженим винятковим соціальним характером;

–спрямованість освіти на самоактуалізацію, саморозвиток і самореалізацію здобувачів вищої освіти у навчально-професійній і науково-дослідницькій діяльності, коли пізнавальна діяльність набуває творчого, пошукового характеру, розвивається інтелектуальний та творчий потенціал студентів, зреалізуються їхні дослідницькі здібності;

–готовність педагогічного складу впроваджувати інноваційні технології у процесі підготовки студентів за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» і розвивати у майбутніх вихователів необхідні для роботи з дітьми з ООП професійні, духовні та морально-етичні якості;

–інтеграція змісту, форм і методів в цілісний процес у вигляді освітнього середовища, яке адаптує студентів до реалій роботи в ІОС, через освітню, квазіпрофесійну, науково-дослідницьку та соціально-значиму діяльність;

–застосування завдань, які мають міжпредметний характер з метою скорочення термінів адаптації студентів до майбутньої професійної діяльності в умовах роботи в ІОС;

–розроблення та впровадження інтегрованих навчальних курсів, а також раннє занурення в різні види практик на етапі профілізації студентів до педагогічної діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами;

–створення та впровадження інноваційних підходів до здійснення інклюзивного навчання за рахунок проектування індивідуальної траєкторії професійної підготовки і створення нових способів навчальних комунікацій та нових форм навчальної взаємодії;

–орієнтація на національну та європейську кредитно-трансферну систему ECTS організації освітнього процесу та методикау визначення рівня професійної готовності майбутнього фахівця, яка передбачає чотири рівні готовності до професійної діяльності: неприпустимий (F, FX); середній (E, D), достатній (C, B), високий (A).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів пов'язаних із розробленням та впровадженням педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до інклюзивного навчання в ЗДО. Подальше вивчення проблеми може бути пов'язане з більш поглибленим вивченням особливостей організації діяльності інклюзивних груп в ЗДО та готовності вихователів до їхньої реалізації й розробленням на цій основі моделі підготовки майбутніх вихователів до інклюзивного навчання в ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1.] Гончаренко, С. У. *Український педагогічний словник*. К. : Либідь, 1997. 376 с.
- [2.] Пожидаєва, О. В. “Педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до консультативної діяльності”, *Наукові записки. Сер. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 6. С. 133-139.
- [3.] Панібратська, А. В. “Зміст поняття «педагогічні умови»”. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/89-suchasni-tekhnologiyi-rozvytku-profesiynoyi-maysternosti-maybutnikh-uchyteliv-25-zhovtnia-2018-r/173-zmist-ponyattya-pedagogichni-umovi>. Черв. 11,2021.
- [4.] Іщенко, В. С. “Педагогічні умови формування аналітичної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності”. [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5017. Серп. 15,2021.
- [5.] *Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій* / [Пехота О. М., Будаєв В. Д., Старєва А. М. та ін.]; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. К.: А.С.К., 2003. 240 с.
- [6.] Шевченко, Л. С. “Обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності”. *Proceedings of XV International scientific conference «Millennium science»*. Morrisville. Lulu Press. Morrisville. 2018. С. 170-173. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/9088>. Серп. 15,2021.
- [7.] Чередник, А. “Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів-реабілітологів до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів”, *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні Науки*. № 3 (66), вересень 2019. DOI: 10.33310/2518-7813-2019-66-3-255-261.
- [8.] Бабанский, Ю. К. *Избранные педагогические труды*. М.: Педагогика, 1989. 560 с.
- [9.] Стандарт вищої освіти України підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти – бакалавра – з галузі знань 01 «Освіта» спеціальності 012 «Дошкільна освіта». К., 2017. 38 с.
- [10.] Косарева, Г. М. “Основи формування інклюзивної компетентності майбутніх вихователів дошкільних закладів”, *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]*. Педагогічні науки. 2014. Вип. 65. С. 330-335.
- [11.] Бондар, Т. “Формування інклюзивної компетентності в умовах інноваційної парадигми освіти”, *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2014. № 7 (41). С. 153-162. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/9088>. Серп. 13,2021.
- [12.] Соловей, Т. В., Чайковський М. Є. “Змістовні компоненти професійної компетентності соціального працівника інклюзивного закладу освіти”. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. Хмельницький. 2013. № 1 (7). С. 220-224. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2013_1_52. Серп. 19,2021.
- [13.] Колісник, О. В. “Розвиток інклюзивної компетентності педагогічних працівників у системі неперервної освіти”. *Інклюзивне та інтегроване навчання: стан, проблеми і перспективи: збірник наукових праць*. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; «Мітра». 2019. С. 90-94.
- [14.] Чайковський, М. Є. “Теорія і практика соціальнопедагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору” : дис... докт. пед. наук : 13.00.05. Старобільськ. 2016. 570 с.
- [15.] Хафизуллина, И. Н. “Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки” : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Астрахань, 2008. 213 с.
- [16.] Зязюн, І. А. “Сучасні дидактичні моделі і логіка учіння”, *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2000. С. 4-7.

PREPARATION OF FUTURE EDUCATORS FOR INCLUSIVE EDUCATION IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Shevchenko Liudmyla S.

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor department of Innovative and Information Technologies
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-4991-4949
l.shevchenko@vspu.edu.ua

Sorochan Maryna P.

Postgraduate Student at the department of Innovative and Information Technologies
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-6590-3583
M.Sorochan@vspu.edu.ua

Abstract. The article analyzes for preparing future educators for professional activities in inclusive education in preschool education, concludes that the pedagogical conditions for the formation of readiness of future educators for inclusive education in higher education are provided during: the formation of inclusive competence of future educators; end-to-end application of innovative technologies in the process of teaching disciplines of professional and practical training; development and implementation of the training program «Formation of readiness for the organization of education of children with special educational needs».

The definition of inclusive competence is formulated, which we interpret as an integrative subject-personal characteristic that characterizes the ability of educators to perform professional functions in the process of inclusive education, guaranteeing equal opportunities for every child in preschool education, identifying educational needs of children with special educational needs and designing inclusive education environment for their ontogenesis and proliferation. It is substantiated that important components of pedagogical conditions of preparation of future educators for professional activity in the conditions of inclusive education in combination with appropriately formed educational environment of pedagogical institution of higher education are: purposeful designing of educational process on the basis of model of preparation of future educators for inclusive education, structural blocks target, content-procedural and diagnostic, and as significant components of readiness - motivational-value, activity and reflexive-evaluative; susceptibility to changing requirements of stakeholders to the components of professional competence of graduates with unconditional compliance with the requirements of educational standards; focus on the ideas and provisions of personality-oriented, systematic, integrative approaches, which form the basis of the competency approach.

Key words: pedagogical conditions, future educators, inclusive education, innovative technologies.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1.] Honcharenko, S. U. Ukrainian pedagogical vocabulary. K. : Lybid, 1997. 376 s. (in Ukrainian)
- [2.] Pozhydaieva, O. V. "Pedagogical conditions of preparation of future social pedagogues for consultative activity", Naukovi zapysky. Ser. Psykholoho-pedahohichni nauky. 2012. № 6. P. 133-139. (in Ukrainian)
- [3.] Panibratska, A. V. "The meaning of the concept of "pedagogical conditions"". [Electronic resource]. Available: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/89-suchasni-tekhnologiyi-rozvytku-profesynoyi-maysternosti-maybutnikh-uchyteliv-25-zhovtnia-2018-r/173-zmist-ponyattya-pedagogichni-umovi>. Jun. 11,2021. (in Ukrainian)
- [4.] Ishchenko, V. S. "Pedagogical conditions for the formation of analytical competence of future specialists in document science and information activities". [Electronic resource]. Available: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5017. Aug. 15,2021. (in Ukrainian)
- [5.] Preparing future teachers for the introduction of pedagogical technologies [Piekhota O. M., Budak V. D., Stareva A. M. ta in.]; za red. I. A. Ziaziuna, O. M. Piekhoty. K.: A.S.K., 2003. 240 p. (in Ukrainian)
- [6.] Shevchenko, L. S. "Substantiation of pedagogical conditions of preparation of future teachers of technologies for innovative pedagogical activity". Proceedings of XV International scientific conference «Millennium science». Morrisville. Lulu Press. Morrisville. 2018. P. 170-173. [Electronic resource]. Available: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/9088>. Aug. 15,2021. (in Ukrainian)
- [7.] Cherednyk, A. "Pedagogical conditions of preparation of future teachers-rehabilitologists for work in the conditions of inclusive training of pupils", Naukovi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni Nauky. № 3 (66), veresen 2019. DOI: 10.33310/2518-7813-2019-66-3-255-261. (in Ukrainian)
- [8.] Babanskyi, Yu. K. Selected pedagogical works. M.: Pedahohyka, 1989. 560 p. (in Russian)
- [9.] The standard of higher education in Ukraine is the training of applicants for the first level of higher education - bachelor – in the field of knowledge 01 "Education" specialty 012 "Preschool Education". K., 2017. 38 p. (in Ukrainian)
- [10.] Kosarieva, H. M. "Basics of formation of inclusive competence of future educators of preschool institutions", Zbirnyk naukovykh prats [Khersonskoho derzhavnoho universytetu]. Pedahohichni nauky. 2014. Vyp. 65. P. 330-335. (in Ukrainian)
- [11.] Bondar, T. "Formation of inclusive competence in the conditions of innovative paradigm of education", Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii, 2014. № 7 (41). P. 153-162. [Electronic resource]. Available: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/9088>. Aug.13,2021. (in Ukrainian)
- [12.] Solovei, T. V., Chaikovskiy M. Ye. "Substantive components of professional competence of a social worker of an inclusive educational institution". Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnologii Universytetu «Ukraina». Khmelnytskyi. 2013. № 1 (7). P. 220-224. [Electronic resource]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2013_1_52. Септ. 19,2021. (in Ukrainian)
- [13.] Kolisnyk, O. V. "Development of inclusive competence of pedagogical workers in the system of continuing education". Inkluzyvne ta intehrovane navchannia: stan, problemy i perspektyvy: zbirnyk naukovykh prats. Kharkiv : KhNPU im. H. S. Skovorody; «Mitra». 2019. P. 90-94. (in Ukrainian)

- [14.] Chaikovskiy, M. Ye. "Theory and practice of socio-pedagogical work with young people with special needs in an inclusive educational space" : dys... dokt. ped. nauk : 13.00.05. Starobilsk. 2016. 570 p. (in Ukrainian)
- [15.] Khafyzullyna, Y. N. "Formation of inclusive competence of future teachers in the process of professional training" : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.08. Astrakhan, 2008. 213 p. (in Russian)
- [16.] Ziazun, I. A. "Modern didactic models and logic of teaching", Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky u pidhotovtsi fakhivtsiv : metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy : zb. nauk. pr. Kyiv-Vinnytsia : DOV «Vinnytsia», 2000. P. 4-7. (in Ukrainian)